

Ананасова Л.В.

Завідувач сектору
Музей книги та друкарства України
м. Київ

БІЛЯ ВИТОКІВ КИЇВСЬКОГО ЦЕРКОВНО-АРХЕОЛОГІЧНОГО МУЗЕЮ

У 1817 році Київська академія (з 1632 р. відома під назвою Києво-Могилянська) була закрита. Того самого року в її приміщенні створено духовну семінарію, яку через 2 роки реорганізовано в Духовну академію. З 1872 року при Духовній академії почало працювати Церковно-історичне та археологічне товариство, яке збирало, описувало, зберігало пам'ятки старовини.

З середини XIX ст., думка про створення Церковно-археологічного товариства неодноразово висловлювалась на Археологічних з'їздах, що проходили за ініціативою графа О. Уварова. Археологічні з'їзди, що скликалися Московським археологічним товариством, працювали в різних містах країни (у Києві відбулися III і XI з'їзди). В їхній тематиці переважали доповіді про історію та археологію краю, де відбувався з'їзд. Обговорювалися питання історії, етнографії, мистецтва, нумізматики, мови тощо. Крім вітчизняних археологів, у роботі з'їздів брали участь і зарубіжні дослідники. Під час роботи з'їздів влаштовувались виставки, експонатами яких потім поповнювались місцеві музеї. Зокрема, на базі виставки XI Археологічного з'їзду у Києві 1899 року було створено "Міський музей старовини і мистецтва".

II Археологічний з'їзд відбувся 1871 року в Санкт-Петербурзі (від Київської духовної академії делегатом був П. Лашкар'ов). Він поставив питання перед Радою Академії створити комісію для вироблення загальних положень збереження церковних старожитностей від пошкодження і руйнації. Вчені склали доповідну записку про створення Церковно-археологічного музею з відповідними комісіями, що діяли б при ньому.

Після II Археологічного з'їзду Рада Академії доручила П. Лашкарьову, О. Воронову, П. Терновському створити проект Статуту музею і комісій. Святійший синод у 1872 році затвердив проект Статуту і вніс пропозицію негайно приступити до заснування Церковно-археологічного товариства і Музею, експонати якого мали бути рідкісні рукописи, стародруки, скульптура, живопис, графіка, нумізматики та ін.

Таким чином, у 1872 році в давньому Мазепинському корпусі Київської духовної академії було відкрито Церковно-археологічний музей. Спочатку він був допоміжною академічною установою. З 1886 року до нього відкрито вільний доступ. Це був перший у Києві публічний Музей.

Спочатку Музей розміщувався в академічній бібліотеці. Вона мала досить велику колекцію рукописів, стародруків, пам'яток церковного мистецтва. На початку 1877 року з бібліотеки Музей перемістився на перший поверх старого академічного корпусу і зайняв 7 кімнат та галерею.

Незмінним секретарем Церковно-історичного та археологічного товариства був Микола Іванович Петров. Отож обов'язки блюстителя Музею за розпорядженням архимандрита Філарета були доручені саме йому. Він виконував надалі і секретарську роботу. Формально сама посада блюстителя Музею була затверджена новим Статутом Церковно-археологічного товариства у 1881 році Головою товариства автоматично призначався ректор Київської духовної академії. Інші посади вважалися виборними.

Існуючи на дуже скромні кошти товариства, без будь-якої допомоги з боку держави, Музей все ж таки відіграв важливу роль у справі охорони пам'яток давнини. Головним джерелом фінансування були добровільні грошові внески членів Церковно-археологічного товариства. Наприклад, у 1873 році до товариства надійшло 138 руб. За наступні 4 роки — 958 руб. внесків. Найбільші внески товариство отримувало від осіб, які обирались його почесними членами. З 1878 року з'явилося нове джерело прибутку від продажу друкованих видань, насамперед від видання 2-го тому творів М. Максимовича (матеріали з археології, етнографії).

У перші роки існування Музею працювати було дуже важко: не вистачало фахівців по визначенню церковних старожитностей. Під час дослідження пам'яток траплялися прикрі помилки, невірно робилися записи у книгах надходжень. Інколи до реєстру заносили предмети, що не мали історичної цінності. Ці прикрощі зафіксовано у протоколах Товариства.

Свою діяльність Музей розпочав з опису рукописів Академії. Серед авторів наукових публікацій були М. Петров, С. Голубев, П. Лебединцев та ін. Першу перевірку роботи Церковно-археологічного товариства і Музею здійснив митрополит Київський і Галицький Арсеній.

Новим поштовхом у діяльності Товариства і Музею стало те, що з 1880 року його покровителем став великий князь Володимир Олександрович. У 1881 році було прийнято новий Статут, що мав велике значення для подальшого розвитку Товариства. У 1883 році вийшов перший випуск “Чтений в Церковно-историческом и археологическом обществе при Киевской духовной академии”, а 1897 року — повний “Указатель Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии”, який уклав М. Петров. За цю працю у 1898 році він був нагороджений Золотою медаллю Імператорського Археологічного товариства.

За задумом засновників Музей мав стати сховищем церковної давнини не тільки Київщини, а й усього півдня України.

Членам товариства бракувало музеснавчого досвіду, тому перед відкриттям Музею, влітку 1872 року професор Академії П. Терновський був відряджений для ознайомлення з навчальним музеєм при Берлінському університеті. Результати цієї поїздки були опубліковані в академічному часописі. Згодом з'явилися музеї, подібні до Київського, майже в усіх єпархіях Російської імперії.

Значну роль у становленні Музею відігравав митрополит Макарій, який 1874 року за дорученням Святійшого Синоду перевіряв діяльність Товариства. Він відзначив, що бібліотека Академії дуже бідна. Щоб її поповнити, були передані книги з Києво-Софійського собору, Києво-Печерської лаври, з інших Київських монастирів: Видубицького, Михайлівського. Сам митрополит передав Музею свою збірку рукописів. Без його уваги не залишилося питання про головного працівника Товариства: “Экстраординарный профессор Николай Иванович Петров при счастливых способностях отличается примерною ревностью и трудолюбием и, кроме преподавания своей науки, с любовью посвящает время учено-литературным занятиям: так, около 3-х лет посвятил он описанию рукописей Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии”¹.

За словами митрополита Платона, “Н. И. Петров — это голова, сердце и ноги музея”². Він завідував Музеєм протягом 25 років. Вибори

¹ Чтения в Церковно-историческом и археологическом обществе при Киевской духовной академии. — К., 1904. — Вип. V. — С. 24—26.

² Там само. — С. 44.

його на цю посаду ніколи не викликали ніяких заперечень. Організація музейної роботи вимагала багато сили і знань. Великі труднощі були пов'язані з ремонтом будинку, переміщенням експонатів і т. ін. М. І. Петров дбав про те, щоб у Музеї систематично проводилась наукова, видавнича робота. Завдяки його зусиллям Музей піднявся до такого рівня, що став знаним і шанованим не тільки у російських громадських, наукових колах, а й за кордоном.

Микола Петров народився 24 квітня 1840 року в с. Вознесенському Костромської губернії в родині священика. У 1861 році закінчив Духовну семінарію, а в 1865 році — Київську духовну академію. Тут він почав вивчати українську мову, досліджував українську літературу. По закінченні Академії працював в Кременці на Волині. З 1867 року редагував “Волынские Ведомости”, мав наукові контакти з відомим вченим-етнографом Павлом Чубинським. Переїхавши до Києва, М. І. Петров у 1870 році став професором словесності Київської духовної академії. Росіянин за походженням, М. Петров все своє життя, талант, розум присвятив українській культурі. Його праці — вагомий внесок у вітчизняну науку і культуру. Про це свідчать численні премії і нагороди. Він був почесним членом “Общества Нестора Летописца” у Києві, членом Наукового товариства ім. Шевченка у Львові. Помер М. І. Петров у Києві в 1921 році.

24 Українська громада ставилась до М. І. Петрова з великою повагою. М. І. Петров — професор Духовної академії, автор багатьох наукових праць, зокрема “Очерков истории украинской литературы XIX ст.”, займався питаннями російсько-українських літературних зв'язків, досліджував творчість Г. Сковороди, І. Котляревського. Є у нього праці з археології, етнографії, образотворчого мистецтва тощо.

Особливо багато уваги М. І. Петров приділяв діяльності Музею, який займався виявленням і збиранням предметів давнини церковного та побутового характеру, їхньою атрибуцією і каталогізацією, реставрацією та експонуванням, підготовкою до друку і виданням каталогів окремих колекцій, показчиків тощо.

У 1898 році у Церковно-археологічному музеї, який відзначався багатством своїх колекцій, налічувалося близько 30 тис експонатів, серед них багато дуже цінних, унікальних предметів. Музей мав 12 відділів. Музейна збірка складалася переважно з пожертв.

Перший відділ (кімната 1)

Первісне суспільство та історичні старожитності дохристиянського характеру

Пам'ятки цього відділу, на перший погляд не відповідали змісту Музею, в дійсності складали уявлення про дохристиянські вірування.

В експозиції відділу було представлено давньоєгипетську мумію, передану начальником російської місії в Єрусалимі архимандритом Антоніном, а також інші давньоєгипетські і греко-римські предмети: бронзові статуетки Озиріса, Ізиди; зображення тварин, велика давньогрецька керамічна посудина, подарована київським художником О. Поповим, велика амфора II—IV ст. до РХ на металевій підставці.

Були представлені старожитності з грецьких колоній Північного Причорномор'я: Ольвії, Пантикапея та скіфські речі, матеріали, знайдені під час археологічних розкопок на півдні Російської імперії, зокрема в межах Київської губернії — це бивні та кістки мамонта. В окремих вітринах були розміщені старожитності з Києва та його околиць, часів козацької доби — зокрема прапор XVIII ст. (шовковий із зображенням козака з рушницею). Тут були і рукописні плани Києва 1713—1715 років та 1745 року, три гравюри з планами Києва 1638 року з “Тератургими” А. Кальнофойського. Також було виставлено для огляду крісло з Київської академії, назване в опису 1817 року “імператорським”, на честь приїзду в 1787 році до Києва Катерини II.

25

Експонувалися предмети іудаїзму (твори, семисвічники), літографії, предмети культу, пов'язані з різними релігіями та віруваннями. Всього у відділі налічувалося 2109 експонатів, описаних М. Петровим.

Другий відділ (кімната 2)

Знімки архітектурних споруд, зразки будівельних матеріалів, гравірувальні дошки, акварелі, гравюри та літографи

У цьому відділі експонувалися кримські, частково кавказькі християнські старожитності (гіпсовані зліпки з печерних храмів). Деякі з них виконані художником Д. Струковим і передані Музею великим князем Володимиром Олександровичем з колекції Імператорської академії мистецтв 1882 року.

Представлені будівельні матеріали: цегла-плінфа з Києво-Печерської лаври та Десятинної, Кирилівської, Ірининської церков, зразки кладки Києво-Михайлівського монастиря; гробниця червоного шиферного каменю з Києво-Печерської лаври з написом XV ст., шиферні надгробні плити та плити з залишками мозаїки також з Лаври, фрагменти

фресок з церкви Спаса на Берестові. На стінах розміщені акварелі і креслення, у вітринах — ксилографічні дошки XVII ст., зокрема 17 од. з Почаївської лаври, а також мідні гравірувальні форми XVIII ст. також з Почаївської лаври. Тут же були київські гравюри, серед них дуже цікаві: алегоричне зображення Івана Мазепи роботи Іларіона Мигури, 1705 року (подарунок П. Лебединцева), гравюра на шовку Г. Левицького, присвячена Києво-Печерському архимандриту Іларіону Негребецькому. Експонувалось 16 відбитків з гравірувальних дощок Києво-Печерської лаври, граверів Л. Тарасевича, Н. Зубрицького, А. Козачковського, І. Макарія та ін. Серед них — тези 17-го липня 1739 року з портретом Київського митрополита Рафаїла Заборовського та із зображенням будинку Київської академії (гравер Г. Левицький), і тези 1741 року, присвячені Київському митрополиту Тимофію Щербацькому (гравер Johann-David Scheuen). Сучасний відбиток цієї гравюри зберігається у фондах Музею книги і друкарства України (колекція графіки). Всього в цьому відділі експонувалось 373 од.

Третій відділ (кімната 3)

Муравйовська колекція старожитностей і святинь

26 В. Муравйов передав Музею частину колекції за заповітом свого дядька, з проханням зберегти її під назвою “Муравйовська”³. Всього до музею надійшло 190 предметів. Переважали візантійські ікони, знайдені на Синаї, в Єрусалимі, в Афоні в Греції та в Італії. Дві з них датовані IX—X ст. і ще дві — XI—XII ст., три — XIV—XV ст., тринадцять — XVII—XVIII ст. Серед них такі унікальні, як ікона Преображення Господнє XIII ст. з Палестинської лаври, ікона святих апостолів Петра і Павла XIV ст. з Єрусалима, зображення святого апостола Павла на пергаменті XI ст.

До колекції входили також стародруки, рукописи та інші предмети старовини, зокрема, слов’яно-руське Євангеліє XVIII ст., подароване Московським митрополитом Філаретом, давня бронзова лампадка, з якою ходили в римських катакомбах; три унікальні етрусські теракотові вазочки з розписом, глиняні світильники; герби на камені з острова Родос; різблене блюдо, подароване А. Муравйову на Афоні та інші.

³ *Муравйов А.* — відомий мандрівник по святих місцях. Подарував колекцію його племінник — В. Муравйов 11 травня 1878 року.

Четвертий відділ (кімната 4)

Речі для християнського богослужіння й обрядів

У цьому залі були представлені культові предмети, що використовувались під час богослужінь або прикрашали храми. На стінах висіли картини: велика на дереві “Страшний суд” (поч. XVII ст.) з Києво-Михайлівського монастиря, картини на полотні XVIII ст. з різних храмів Катеринославської, Київської, Полтавської губерній; церковні корогви XVIII—XIX ст. (10 од.); плащаниці, здебільшого XVIII ст., писані на полотні олійними фарбами або шовкові з шитвом (17 од.), серед них — плащаниця, написана на шовку членом Імператорської академії мистецтв В. Боровиковським, з Миргородської Воскресенської церкви. У залі були виставлені різьблені царські врата та їхні частини (переважно XVIII ст.).

В експозиції були антими́нси XVII—XVIII ст., дарохранильніці і чаші-потири XVII—XVIII ст., а також напрестольні Євангелія (Львів, 1690 р. в аркуш, з металевим окладом кінця XVII ст.; Львів, 1670 р., в аркуш, з срібним окладом; Москва, 1785 р.); Рукописне Євангеліє XVI ст. з окладом XIX ст.; одяг священнослужителів: фелоні, епитрахилі, підризники, пояси та інші предмети культу з шитвом (воздухи, зразки парчі, китайського і французького шовку, вибійки).

Були виставлені срібні дискоси, чаші, тарелі, дерев'яні різьблені хрести XVIII ст., срібні хрести XVII—XVIII ст. Всього — 654 предмети. 27

П'ятий відділ (кімната 5)

Ікони, образки і хрести

У 1885 році Музей отримав знамениту колекцію Порфирія Успенського, яка надійшла за заповітом. До її складу входили ікони середньовізантійського періоду, зокрема 4 енкаустичні ікони, написані у VI і VII століттях. Саме ця колекція стала найціннішою частиною Київського Церковно-археологічного музею⁴.

У залі експонувались унікальні ікони: св. Костянтина і св. Олени з восьмикінцевим хрестом між ними (VI ст.), велика ікона Ісуса Емануїла (XIII ст.), ікони грузинського письма XIV—XV ст., інші ікони XI—XIII ст.; ікони, передані Музею через протоієрея П. Лебединцева зі складів при Святійшому Синоді та зі складу Московського товариства

⁴ Докладний опис цієї колекції (ікони з Сінаю) подаються в “Трудах Киевской духовной академии”, вересень—жовтень 1886 р. та “Коллекция древних восточных икон и проч”. — К., 1886.

любителів духовної просвіти. Серед них — ікони Новгородської і Московської школи XVI—XVII ст.

В окремій вітрині експонувалась так звана “Демидовская коллекция икон, образов, крестов”, отримана в листопаді 1888 року від Олени Демидової, княгині Сан-Донато. Ця колекція була зібрана французьким інженером Траншером, який брав участь у будівництві Київського залізничного мосту, потім перед поверненням до Франції продав її за 3000 руб. князю Демидову Сан-Донато. Колекцію складали ікони XVII—XVIII ст., деякі з окладами, дерев'яні різьблені хрести XVIII ст., хрести з емальми, фініфтеві образи, хрестики натільні того самого періоду. Всього відділ мав 1137 предметів.

Шостий відділ (кімната 6)

Філаретівська (колишня Сорокінська) колекція ікон

Колекція була придбана для Музею ректором Київської духовної академії Філаретом за 13000 руб. у московського купця Сорокіна. Розподіл ікон за школами зроблено самим Сорокіним. За списком⁵ колекція складалася з 222 ікон; 11 ікон XIV ст., 20 — XV ст., 36 — XVI ст., 120 — XVII ст., 22 — XVIII ст., 13 — XIX ст. За стилями ікони були грецького, корсунського, сербського, новгородського, устюзького, московського

28 **письма.**

Сьомий відділ (галерея)

Картини і портрети

У відділі налічувалось близько 170 портретів — портрети російських царів Олександра I, Олександра II, Катерини II та Єлизавети Петрівни, а також портрети видатних українських діячів — Івана Мазепи, Петра Конашевича-Сагайдачного, Єлисея Плетенецького, Петра Могили, Інокентія Гізеля, Григорія Сковороди та інших. Більшість з них описано у виданні “Для посетителей портретной залы Киевской духовной академии”. — К., 1874. Це видання є в Музеї книги і друкарства України (інв. № Др-2052).

Серед експонатів була велика, написана на полотні, копія з Мадонни Мурільйо, іспанського художника XVII ст. — дар княгині Демидової Сан-Донато.

⁵ Список опубліковано в “Трудах Киевской духовной академии” за вересень 1875 р. і в “Описании коллекции древних русских икон и проч. Иеромонаха (ныне епископа Ковенского Христофора)”. — Вип. I. — К., 1883.

Восьмий відділ (кімната 8)

Скульптура

На підлозі і на вікнах були розставлені дерев'яні різьблені постаті святих, голови янголів, на постаменті бронзовий бюст графа Рум'янцева-Задунайського. Всього — 52 од.

Дев'ятий відділ (кімната 9)

Пам'ятки медальєрного мистецтва: монети, медалі та ін.

Колекція нумізматики, представлена в цьому залі, визначена й описана переважно членами Церковно-археологічного товариства Н.Чернеєвим, М. Петровим, А. Новицьким. В “Указателе...” подано лише перелік монет за загальною нумерацією. Зазначені золоті і срібні монети, якщо метал не вказано, то це бронзові або мідні монети. У вітринах були монети і медалі: греко-римські, візантійські, західноєвропейські. Російської імперії, східні (Китай, Японія, Єгипет) — всього понад 5000 од. Окремо подані медалі, жетони, печатки, відбитки різних сургучних печаток, близько 1000 од. збереження.

Десятий відділ (кімната 10)

Зразки письма і друку

29

Експонувалися грамоти російських царів, імператорів, польських королів, гетьманські універсали та інші документи історичних осіб. Серед них — грамоти царів Олексія Михайловича, Івана та Петра Олексійовичів, Анни Іоанівни, лист Петра I, грамоти Києво-Братському монастирю, рескрипти Київської академії тощо.

В окремих вітринах — зразки палеографи, рукописи та їх фрагменти, зокрема V—V ст. на пергаменті; грецькі, єврейські рукописи. Також рукописні Євангелія X—XI ст., грецький Службеник XII ст. на пергаменті з Афона, слов'янські рукописи XV—XVII ст.; зразки друків: Латинська Біблія. — Нюрнберг, 1475, книги чеською, польською мовами XV ст. та інші унікальні видання. Всього — 236 од.

Бібліотека (кімната 11)

У музейній бібліотеці зберігалася досить велика кількість старовинних книг і рукописів, акварелі, креслення, альбоми з малюнками, фотографії, гравюри, ілюстровані та довідкові видання з історії та археології.

Дванадцятий відділ (кімната 12) Леопардовська колекція

Колекція Миколи Леопардова⁶ розміщувалась в окремому приміщенні — в галереї. Була передана до Музею в три прийоми (це найбільша за розміром колекція). Перші її дві частини передані самим М. Леопардовим у березні 1894 року і січні 1895 року. Третя частина надійшла вже після смерті, в листопаді 1895 року від його нащадків. Оцінена власниками у 42745 руб., 50 коп. сріблом. Нараховувала понад 9000 предметів. Складалася з ікон, хрестів, монет, медалей, картин, історичних речей, предметів побуту. Нумізматична частина колекції нараховувала 7343 од. збереження.

М. Леопардов пожертвував також 3000 руб. на утримання Музею і заснував 2 студентські премії свого імені при Київській духовній академії, передавши для цього 10000 руб.

Колекція мала стати самостійною і розміщуватись в окремому приміщенні, під яке планувалося облаштувати кінець музейного коридору. Ключі від цієї кімнати знаходились тільки у колекціонера та завідувача Музею.

30 Тут були представлені культові речі: плащаниці шовкові, оксамитові, ікони, хрести дерев'яні різьблені XVIII ст. В окремій шафі — старовинне погруддя Богородиці з немовлям із слонової кістки, фігурки янголів, рукописний Псалтир 1437 року (пергамент в аркуш, у шкіряній оправі), рукописне Євангеліє XV ст. — в окладі, в аркуш; напрестольне Євангеліє, — Львів, 1636 р., в аркуші.

У вітринах — церковне гаптування золотом і сріблом, потири, чаші XVIII ст., складні мідні, ікони, хрестики, медальйони. На стінах висіли картини і портрети історичних діячів. Експонувався також портрет М. Леопардова на полотні у позолоченій рамі.

Були виставлені археологічні знахідки: давньогрецькі, візантійські і часів Київської Русі золоті, срібні прикраси; предмети з розкопок Херсонеса Таврійського, Ольвії, Княжої Гори поблизу Канева.

Цікаві предмети побуту: посуд кришталевий, порцеляновий XVIII ст., зокрема кришталевий келих Єлизавети Петрівни з вензелем (нині експонується в Національному музеї історії України), інші ужиткові речі — срібний посуд XVIII ст., великі порцелянові вази, старовинна кавказька і турецька зброя.

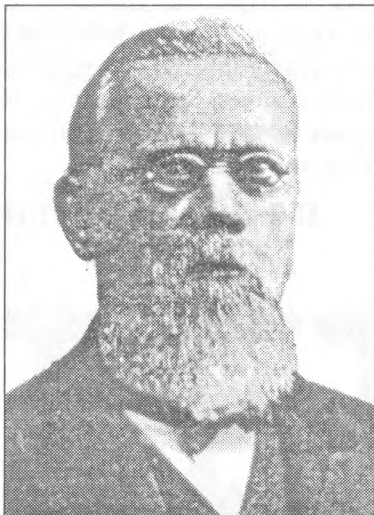
⁶ *Леопардов М.* — дійсний статський радник, почесний член Церковно-археологічного товариства при Київській духовній академії, колекціонер, колекцію збирав протягом 20 років. ("Киевская старина" — К., 1894. — Т. 45. № 6. — С. 39—54).

Нумізматику складали греко-римські, візантійські монети, медалі, нагородні знаки, жетони — російські, польські, західноєвропейські, багато з них з дорогоцінних металів. Пізніше відбулося об'єднання нумізматичних колекцій Мінц-кабінету Київського університету і колишньої Духовної академії в єдиній збірці Національного музею історії України.

У фондовій колекції Музею книги і друкарства України (книги кінця XVIII — початку XX ст., понад 4000 од. збереження (зберігаються наукові праці, прижиттєві видання М. Петрова, зокрема: “Киевская Академия в гетманство Кирилла Разумовского (1750—1763 гг.)” — К., 1905, (інв. № Др-749); “Первый (малороссийский) период жизни и научно-философского развития Григория Савича Сковороды” — К., 1902, (інв. № Др-2527) — цей реферат було зачитано на XII Археологічному з'їзді у Харкові 22 серпня 1902 року; “К истории колонизации Слободской Украины, Оттиск из “Киевской старины”. — К., 1888, (інв. № Др-2530); “Описание рукописей Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии”. Выпуск III. — К., 1879 (інв. № Др-2528).

М. Петров, В. Хвойко, інші вчені були членами Київського товариства охорони пам'яток старовини і мистецтва. Ця громадська організація ставила за мету пошук, вивчення та опис пам'яток старовини. Велика увага приділялась вивченню стародавніх київських рукописів. У Музеї книги зберігається “Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. Выпуск II. Собрания рукописей Киево-Печерской лавры, Киевских монастырей Златоверхого Михайловского, Пустынно-Николаевского, Выдубицкого и женского Флоровского и Десятинной церкви. Издание Императорского общества истории и Древностей Российских при Московском Университете”. — М., 1896, (інв. № Др-747). Всього було описано 576 рукописів, з них 415 належало Києво-Печерській лаврі.

У колекції Музею книги зберігаються також праці М. Петрова “Очерки из истории украинской литературы XVIII века. Киевская искусственная литература XVIII века, преимущественно драматичес-

Професор М. І. Петров

кая”. — К., 1880, (інв. № Др-745); “Очерки истории украинской литературы XIX ст.” — К., 1884, (інв. № Др-376). За цю фундаментальну працю М. Петров отримав премію від Імператорської Академії Наук. У 1901 році Радою професорів Харківського університету йому було присуджено ступінь доктора російської словесності.

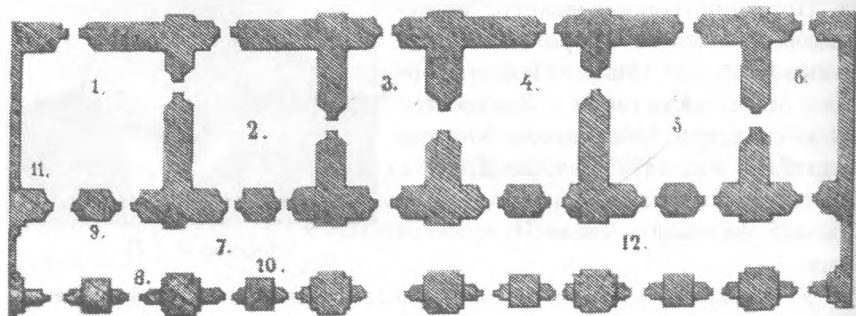
Церковно-археологічне товариство видавало щорічні звіти. Наукові праці публікувалися в “Трудах Киевской духовной академии”. У Музеї зберігаються “Труды...” за 1872 рік, тобто за рік заснування Церковно-археологічного музею, (інв. № Др-3302).

М. Петров особисто укладав щорічники “Известий Церковно-археологического общества при Киевской духовной академии”. В Музеї книги — примірник за 1879 рік, (інв. № Др-2532).

Безумовно, велика заслуга вченого у створенні друкованого органу — “Чтений в Церковно-археологическом музее при Киевской духовной академии”.

У фондах Музею книги зберігаються також 2 примірники “Указателя Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии” (друге видання виправлене і доповнене), — К., 1897, (інв. № Др-2532, Др-4287). Саме за ці праці, як уже відзначалося, М. Петров отримав Золоту медаль Імператорського археологічного товариства у 1898 році, а за “Альбом достопримечательностей Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии” (вийшов з друку в 1912—1916 рр. п’ятьма випусками) був нагороджений Великою Золотою медаллю.

ПЛАНЪ ЦЕРКОВНО-АРХЕОЛОГИЧЕСКАГО МУЗЕЯ.

План Київського Церковно-археологічного музею

М. Петров також був відзначений Рум'янцевською і Макар'ївською преміями від Київської духовної академії. Він був дійсним і почесним членом майже всіх історичних та історико-археологічних товариств в Україні і Росії.

Вагома наукова спадщина Миколи Івановича Петрова заслуговує всебічного вивчення й осмислення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дурдуківський В. Микола Іванович Петров // Записки історичної і філологічної секції Українського наукового товариства у Києві. — К., 1918.

2. Труды 11-го Археологического съезда. — СПб., 1881. — Вып. II.

3. Петров Н. Известия Церковно-археологического общества при Киевской духовной академии за 1879 г. — К., 1880.

4. Петров Н. И. Известия Церковно-археологического общества при Киевской духовной академии. — К., 1885.

5. Петров Н. Київська Академія в гетьманство Кирила Розумовського. — К., 1905. Відбитка.

6. Петров Н. И. Описание рукописных собраний, находящихся в Киеве. — Вып. II. — М., 1897.

7. Петров Н. И. Описание рукописей Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии. — Вып. III. — К., 1879.

8. Петров Н. И. Очерки истории украинской литературы XIX ст. — К., 1884.

9. Петров Н. И. Очерки из истории украинской литературы XVIII ст. — К., 1880.

10. Петров Н. Первый (малороссийский) период жизни и научно-философского развития Г. С. Сковороды. — К., 1902.

11. Петров Н. И. Указатель Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии. — К., 1897.

12. Речь и отчет о состоянии Киевской духовной академии за 1887/88 учебный год. — К., 1889.

13. Труды Киевской духовной академии. — К., 1872.

14. Указатель выставки на третьем Археологическом съезде в Киеве, 1874.

15. Чтения в Церковно-археологическом обществе. — Вып. II. 1899.

16. Чтения в Церковно-историческом и археологическом обществе при Киевской духовной академии. — К., 1901, 1906.

17. Муравьевская коллекция. — К., 1878.

18. Киевская старина. — 1894. — Т. 45. № 6.

19. Київська старовина. — 1999. № 4.

20. Лаврський альманах. Вип. 4. — К., 2001.